

ЦРНОГОРАЦ

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 45.

На Цетињу у Суботу 4. Децембра 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. п.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 8. 50. п.; четврт год. ф. 1. 75. п. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 пољиха. — Дописи, предлази и све наручбене пиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

НАШИЈЕМ ЧИТАОЦИМА.

Још мало па ће се свршити година нашем листу. Молимо г. г. претплатнике да за времена понове претплату, како би им могли и од нове године лист уредно пиљати.

Може бити да у току ове године није свакоме лист уредно долазио. Такве су околности биле. Но од нове године можемо свакоме јамчити, да ће „Црногорца“ најуредније добијати, јер смо се већ постарали за добру администрацију. И за то молимо, свакога, да претплату и могуће рекламирације пиље увијек на „Администрацију“ „Црногорца“ а само рукописе уредништву. Сваки претплатник добиће признаницу, и свакоме на његово питање или потраживање какво одговори ће се или у „јавној пошти“ у листу, или писмом.

Цијена листу остаје иста:

За Црну Гору и Аустро-Угарску ф. 6.
За Србију . . . . . „ 7.
За Румунију . . . . . „ 8.
а за све друге земље . . . . . „ 9.

Напошљедку молимо свакога, који нам што дугује, да нам пошаље до нове године или најдаље с новом претплатом, особито опомињемо оне, који су примали и „Црногорку“.

Цетиње 4. Дек. 1871.

Уред. „Црногорца“.

СПОЉНИ ОДНОШАЈ АУСТРИЈЕ.

Према унутрашњем стању Аустро-Угарске, као што смо га у прошлом листу разложили, особито с погледом на пошљедњи обрт, на долазак грофа Андрашија на врху монархије, постаје данас важно питање: какав је везип спољни одношај? У томе питању, у првоме реду, којијех се то тиче, стојимо ми југоисточни народи, а за тимјем одношај Аустро-Угарске према Њемачкој и према Русији. С таквијем погледом на ствар, ми смо прошли пут казали да ћемо те одношаје претрести, а данас нам још више даје повода томе прва нота грофа Андрашија, коју је управо на све заступнике аустро-угарске.

Данас се много говори о томе, а зна се, да ни до сада није Аустро-Угарска невинно о-привљивана, да она своје глатне погледе баца на исток. Познато је да она одавно, а особито од, по њу, несретнога Краљев-градца постојано тежила, па и радила, да добије Босну и Херцеговину. Наравно када би те земље српске задобила, онда су њој јасно пред очима и даље пошљедице те добити. У том би случају изчезла и пошљедња стопа земље српске независности. С таквијем рапарењем граница Аустро-Угарска не само да би нагнадила своје огромне губитке у пошљедњијем несретнијем ратовима, него у најгорем случају могла би још и веће окрвљење на противној страни лако прегорјети; јер Андрашију неби жалост срце саломила, када би Будин-Пешта замјенула Беч.

Које опште увјерење о тој познатој тежњи, а које опет мишљење, да ће Андрашије употребити свој нови положај, да се Русији освети за „Вилагош“, побудило је Андрашија, да својијем писмом на аустроугарске заступнике, пусти у свијет увјеравање, да Аустро-Угарска не мисли на никакво освојење.

Ако је гроф Андрашија мислио, да ће с тимјем доиста убедити политички свијет о својој мирољубивој политици, онда му је први корак

са новог мјеста остао без успјеха. То као да је увидио и његов пештански орган, те спроводићи поменути депешу, затрчава се напријед да каже свијету, како је Андрашијева нота тако искрена, да ни највећи Софиста не би био у стању смисао онијех ријечи прекрепути. Нама се чини, да ту не само најбољи, него и никакав софиста није потребан. Оно што се пред нашијем очима догађа најјаче побија хвалену искреност. У осталом смјешно је и говорити о правој искрености овје. Ми не знамо још ниједнога државника, који је отпочињући свој посао, рекао: Ову ћу сусједну државу освојити, а с овом или с оном мораћу због тога и тога заратити. Напротив сваки је увјеравао, да ће му прва и највећа брига бити, да се са сусјетством одрже добри и пријатељски сношаји и по томе да се јевропски мир сачува, али за то му ипак није то сметало, да и најнеправедније тежње гоји. Ми због тога неби тој ноти већу пажњу ни поклањали него обичној ствари, али када је сам Андрашија пустио своје телале, да гелале о са свијем противном, него што она садржи, ево нас да се доиста искрено одзовемо.

Има много постојећијех околности, које глатко недају, да с нама овлада Андрашијева мирољубивост. Прва је у самоме строју аустроугарске монархије и у самој природи мађарскога народа. Данашње стање Аустро-Угарске такво је, да она мора или пропасти или у повољнијем околностима уступањем са запада помаћи се освојењем више на исток. Ово увјерење, ми би рекли, да особито мађарски државници негују, који су свагда били најпре своји, па онда тек и то по невољи, пријатељи Аустрије. Не они, него прошлост њихова тврди то. Под Фердинандом I. устао је Запоља са умилњајем потпунога одцепља од Аустрије, а г. 1848 и 49 са истом намјером подигао је против Аустрије мађарски народ овај исти Андрашија, данашњи аустријски министар. (Узгред буди речено, да је први пут, војујући против Запоље а за Аустрију, погинуо српски војвода Јован Чаркојевић, а у пошљедњој револуцији да су се аустријски Срби сви као један са безпримјернијем пожртвовањем дигли против намјере мађарске.) Код таквијех факта, шта вриједи мирољубиви смисао Андрашијево ноте! Па и осим тога, знамо, да је Андрашије још као угарски министар, неимајући непосредна удјела у спољнијем пословима монархије, не само непрестано мутио у Србији и у српскијем земљама у Турској, него је и приликом црноугарскога питања на силу Бога хтјео да увуче Аустро-Угарску у рат са Русијом, наравно у очекивању, да ће Мађарској присјединити српске земље. За то се и удварао непрестано Њемачкој. Може дакле Андрашије свирати у коју год хоће ноту, ми сви знамо његову стару цјесму о љубави према лијепој Босни и Херцеговини. Био из ватрене жеље за остварењем велике Мађарске, било из увиђавности, да аустријски Њемци не могу дуго остати изван сједињене Њемачке, или из оба као нераздвојна узрока — тек Андрашије остаје вјеран својој политици, која му је извјеско била на уму, када је писао ону мирољубиву ноту.

Но при свем том већемо одрећи, да нови аустријски Мађар-министар није са свијем искрено мислио кад је у својој ноти писао, да Ау-

стро-Угарска данас једино ваља изнутра да се уреди и учврсти, јер му радо признајемо „Здрав разум“, с којијем „П. Д.“ као с најодличнијим својством одликује свога патрона. Андрашија увиђа, да Аустро-Угарска, оваква каква је данас, није способна ни за какво спољашње велико предузеће. И кад би Андрашија хтјео све изказати, што својијем здравијем разумом увиђа; он доиста неби, као што је у својој депешу, ка-зао, да је она преко потребна ради јевропске равнотеже, него би и то признао, да је она баш стална опасност за јевропски мир, као што и њој у исто вријеме опасност пријети, да може постати пљен својијех удкарача. Но доста да он то увиђа и да му се може вјеровати, да ће ићи за унутрашњијем ојачањем монархије. Али на тој тачци искачу већ нове противности, које јако говоре против мирољубивога Андрашија. Андрашија не мисли искрено стијем ојајањем. Да не мисли сведочи то, што је он одлучио душманин народности у Угарској. Шта више и другу половину државе довео је у најжалоснији тјеснац удоживши сав свој уплив против поравнања о Чесима. Остављајући Угарску оставио је себи наслједника, који ће ићи његовијем стопама одрицајући свако народно право народностима, а дошавши у Цислитуаву одбија Чехе а примамљује лукаво Пољаке, да напошљедку и њих от-прави са продртом торбом. Тимјем начинном учврсти монархију, коју је то баш довело до оне слабости. Но сваки би криво разумио Андрашија, ако би мислио, да ће он тежити, да задовољни све народе начини од Аустро-Угарске такву државу, која би могла у својијем садашњим границама цвјетати. Не, унутрашње ојачање монархије разумјева Андрашије само тако, да Аустро-Угарској ваља што прије ојачати, једино тога ради и у толико, да би могао свој освојачки план извршити, па у том случају и с Русијом се подржати. Андрашија чини дакле Аустро-Угарску непријатељом и Хришћана на истоку, дакле и српскога народа, и у исто вријеме и Русије, јер су интереси Русије и наши многостручно преплетени. Такав спољни одношај без сумње заузима Аустро-Угарска, од како је повјерила своју судбину у руке великога Мађара.

Свако ће увидјети, да овакво стање не може имати за ту државу ружичастијех изгледа. Андрашијеви рачун могу побржати сами народи аустро-угорски, јер ни они нијесу више што су били. Досада је полазило унутрашњој политици за руком, да дражећи једну народност против друге одржи ъемачко-мађарску хегемонију над њима, али сада освијештени народи познатоше заједничкото непријатеља и заједнички ће од сада увијек давати отпор сваком њима опасном предузећу. А и осим тога, што је много важније од чега и сами Мађари зазиру, ту је Русија која се појављује на аустријском земљишту у истоме часу, када Андрашије учини први корак у спољној акцији с реченом намјером, и ту је сав исток, који ће се најодлучније борити против свакога новог освојача.

„Здрав разум“ Андрашијеви, дао да није то изгубио из вида, и због тога се труди, да до суђенога часа утврди најбоље пријатељство са Пруском. Али ту баш може се Андрашије најурјије преварити.

Вјерујемо, да би Аустро-Угарска лако добила Пруску за савезника, особито у рату, којога би она са озпаченом циљу изазвала. Али све те могућности, ако ипђе у Петрограду се предвиђају. И само тој увиђавности приписујемо ми пагло оружје Русије. Русија мора бити опрезна према политици Андрашијевој, а у истој мјери и према Прусској, јер стари Вијелмо и ако цијени пријатељство с Александром, Бисмаркови рачуни тешко ће имати обзира на ту ништарију у дипломатији. Русија знајући то, а будући већ доста спремна, бар много више, него њезини противници, можда ће, и то је врло лако, ускортити ово, на што ће доцније извјесно изазвача бити, јер је тешко и помислити, да би Русија хтјела и смјела чекати, да се и Аустрија изнутра укрјепи и Пруска од пошљедњег рата опорави. Попунили се ова могућност онда зло по Аустро-Угароку, јер у томе случају не само, што неби Пруска била њезин савезник, него би шта више могла према њој заузети исти положај, какав је Русија према Француској у рату с Њемачком. Мудар је Горчаков, лукав је Бисмарк, а Андрашијев „здрав разум“ у великој је опасности, да га не помрачи мађарска надутост.

Тако сматрамо ми данашњи положај аустро-угарске, тако га претстављамо у будућности. И то у најскоријој будућности, јер, опет кажемо, Русија не може и управо, ма колико да је силна и велика — она не смије чекати, да се Њемачка и за њу спреми као за Аустрију прије пет година и за Француску прошле године. Она ће морати домати погачу са непријатељима за најкраће вријеме.

Што се тиче нашега народа он може ове догађаје спокојно, а у случају да брзо настану, онда и радосно дочекати, јер ће се с њима не само покренути него и ријешити питање нашега народнога ослобођења и уједињења. Мађарима напротив неби могли данас ни једну радосну предвидјети. Она што год су могли имати данас имају. Малени и немощни дограбили су се надмоћности у Аустрији, којој никада нијесу били пријатељи, и данас из самога Беча води Андрашија мађарску политику. То је врх висине, на којој данас стоје. И скоро ће морати или истијем путем, којим су се успужали, сићи у низину, у којој су и били, — ако им унутрашња струја за времена помогне, или ће се с друге стране сурвати у провалу, која их тамо чека — ако продуже споља своју велику мађарску политику.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Власт“ чешки војнички лист, разлаже питање „Може ли Рус будућег прођења ратовати,“ на вели, да се у Прусји опет све могуће ратне приправе чине. Иглеварке су се у пошљедњем рату показале много хрђавије од француских шасепотва. Пруси би били за 40—50,000 љешина мање имали, да су имали боље пушке. Тај недостатак добра оружја надокнадило је доњекле изврствено пруско водство; но главни вође и први струковњаци не таје, да су се побјезде прескупо платиле пруском крвљу.

У Берлину се сада конституирала посебна војничка комисија, која се одлучно за то изрекла, да се имају иглеварке-пушке и остало оружје пренаправити и промијенити, а за то су од потребе подиуне четири године. Четири се дакле године мора Прусја рату угубити и бити на миру. За тога времетраја ће руска војска бити подучно наоружана изврстним кривковкам-пушкама. Хоће ли Русија у обће у Јевропи ратовати, то мора учинити за ових 3—4 године, јер јој дотле неће моћи Њемачка на пут стати великим запријекама, већ ће морати остати у неутралности.

Буде ли Русија хтјела рат водити проти Прусји или Турској (и још кому), веома ће добро урадити, ако не пропусти и овај пар лијепо и ријетку сгоду ових будућих (4) година. Рат мора Русија започети, док Прусја није готова с утврђењем Еласа и Лотарингије, јер ће поради тога утврђења бити провала француске војске у Њемачку немогућа и јер ће се Њемци опоравити, те опет бити доста јаким против Францеза.

С друге се стране и за то мора Русија поштити, пожури с ратом, јер се сад на врат на нос ради ово ъемачке флоте. Недостатак су Њемци у пошљедњем рату веома живо осјећали. Да је Пруска имала повећу флоту, била би много прије стрвала Францеску и рат с много мање жртава доконила, јер би тим и Гамбети било тежје пошље Седана америчким и енглеским пушкама ратовати и храну си и остале погребштине доважавати. То су си у Берлину добро за уши зарезали — алта менте репосуере. — С тога се сада с пруске стране о њем. флоти живо ради, а она ће бити тако јака, да ће се моћи са сваком ином мјерити осим енглеске и америчке.

Без флоте пак и Њемачка на рат проти Русији не може ни помислити. Али ни та флота њем. пеће бити јоште будућег прођења готова. Руске обале кадгод су утврђене, ипак неби могле дуго на путу стојати ъемачкој флоти и војски, да ударе на Петроград. Капи ли Русија војевати, то мора сада, док јој флота не само може ъемачкој одољети, него ју и потући. Будућег прођења то је јоште могуће. Хоће ли то стање — могућности — још дуго потрајати, то је друго питање. Кад све то уважимо и у једну саберемо, то би Русија могла и морала будућег прођења започети.

Руска „Современаја Извјестија“ у бр. 108 пишу о именованој Андрашији за министра ваљских послова: „Гроф Андраши значи војну с Русијом. Новинство је у том доста једнодушно те ако се који и стара, да то демутије, то управо тим потврђује, што је хтјео опроврћи. Нови ће канцелар, то јест нови министар ваљских послова подржавати пријатељство са свима државама особито с Њемачком, а и с Русијом, над којом ће особитим оком бдити, кажу новине. А то је већ доста речено. То ће праведно из дипломатичкога на обћи човјечји језик рећи, да ће нови канцелар аустро-угарске монархије послужити сваком случајем за инат (бдење). Но са чега и зашто? Гроф Андраши сам боље зна, него сваки други, да ће свака аустријска жаоба бити инатљива. Гроф Андраши зна веома добро, рече аустријско пољски орган кнеза Чарторијскога „Вандерер“, да Аустрија у садашњим околностима у рату с Русијом не може очекивати вјероватна успјеха. Он зна, да посебна награда за Аустрију лежи у долина Балкана и Дунава. Гроф Андраши може прије све допустити, него да се тко други ту учврсти, јер би то био по Аустрију смртни ударац, Андраши, који је већ прије 22 године имао учврстити пријатељство с Цариградом. То се зове „умирење.“ Превест ћемо и то из дипломатичкога на обћи језик. Одношаји између Русије и Турске су пријатељски, а с тога ће улив Аустрије на дољем Дунаву и Балкану падати, те ће настојати окористити се на рачун Турске. Потребно је одстранити смртни ударац, досљедно завадити Руску с Турском, завадити Русију с балканским народностима, те ако то не пође за руком, морати ће у крајном случају силом учинити што треба, имајући на уму да је то питање о животу Аустрије у обће, а Угарске напосеб.“ — Гроф Андраши увјерава, да ће бити помирљив према Русији; но зар су ријечи увјеравања јаче од чувства освете проти Русији за Вилагош? — У рату с Русијом ставља Аустро-Угарска све на једну пошљедњу карту и игра на све. Њезине ће јој народности на памет доћи, ако се одлучи за војну, да их предоби проти Русији. Ми смо Аустрији много пута помогли и свети савез с њом подржавали, ми смо ју својом крвљу спасили, но она нам је све то пламола, а сада напосеб, када је подигла на прво мјесто онога, проти кому смо за њу руску крв пролијевали.

„Трговачки гласник“ доноси овај жестоки чланак „Гробари Аустрије“, о којем „П. Лојд“ каже да је инспириран намјесником Ристићем: „Цела европска штампа занима се са Аустријом, која је у посљедње време постала права вавилонска кула догађаја, који на сваки начин морају дати нов обрт у политици некојих европских кабинета, а навластито руског и француског.

Аустрија је земља која како својим топографским тако и етнографским положајем, мора бити предметом наше особите пажње, јер је она од сеобе Чарнојевића имала јаког, доброг али више злог уплива на источне народе. Догађаји пак који се у њој, после француског пораза збише убеђују нас да би ваљало да смо на опрезу сприну тих суседних мирољубивих аустро-угарских политичара.

Страховита трзавица, немир и кретање, то су предходници смрти код човека, а чудно је

да је таква политична ситуација постала у Бечу и Пешти.

Неприродни државни основ Аустрије, показао се је у свој својој ваготи после прускога рата 1866 године, пошто Аустрија хтевши уплатисати на Немачку, не само што је одатле сасма истиснута, но је као Аустрија довела у погубију и сам свој обстанак.

Иза тога се појави „спаситељ“ Аустрије у лицу саксонске протеранице, барона Бајета, који ремек своје државничке мудрости показа у — дуализму — господарењу Немаца и суплементира турских, Мађара.

Саксонски протерани барон Бајет и гроф са вешала Андрашија узношаху своје политично недошоће дуализам — тај гроб Аустрије, а као њен поврв створиле децембарски устав и закон о народностима.

Хтедоше силом спасти болно тело, коме беше унутарњи организам из основи погварен.

Какав беше плод „спасоносних“ идеја Бајет-Андрашија.

Декларација чешких вођа, обште незадовољство у троједној краљевини, војводици и Ердељу. Женијални државници остварише самохрани, већина народа била је одсудна противу њих.

Обсадно стање, затварање и прогонење народних органа беше на дневном реду. Гискра, Андрашија и Раух беху „једини у роду свом.“

Али „притиснуто“ јаче све на више скаче. И паде Гискра и паде Раух.

Женијални државници лагаху круну, али то није дуго трајало јер су у „лажи кратке ноге,“ те дође Хохенварт и царски решкрипт признаде чешко државно право без да је о томе што знао Бајет и Андрашија.

Сви се нашоше у запари, а највише гроф са вешала који видећи да је царски решкрипт надгробно слово преваги Немаца Андрашијских, побоја се да не дође штогод „подобает“ тому и за Угарску, и трчкараше сваки час у Беч.

Назад му испаде за руком оборити Хохенварта, убедивши круву како је пагубно задовољити Славене и да ваља само „гвоздена рука“ на крмилу да би се спасао дуализам за које је Бајет и сувише „блаж“.

Круна опозове своју реч, и одиштивши Бајета позове Андрашија да исуни што је обћао.

И Андрашија постаде заједнички министар спољашњих послова, а за председника угарског министарства дође Лоњаја „алтер его“ (друго ја) грофа са вешала.

Шта је Андрашија до сад као министар председник угарски и као велики Мађар учинио то нам је познато, али шта ће од сад чинити то нам наглашује, „П. Л.“ и „П. Наplo.“

Да би се поставила подпуна сугласност међу цис- и трансдантанске, и између спољашње политике ваља да је парламентарна већина, у којој гаља да су језро Немци, али пошто они не могу бити већина, то не требају ратовати противу свију других народности, вели „П. Лојд.“

У томе је Андрашија већ учинио корак напред и програм Ауерсперговог министарства је задовољење Пољака путем рајсрата.

С овим је одпочео Андрашија свој дипломатски рад

Али на ове поздраве одговарају Чеси, да као што су скували Вахе, Шмерлинге, Гискре, тако ће умети скувати не само једног Андрашија но и двадесет њи, и да ће они од сад преговарати само са својим законим краљем, а не с којекваким лажовима.

Па при свој овој изјави Андрашија се нада „да се мањина мора покоровати закону“, а ако буде напустила земљиште закона, ако на страни потражи помоћи, па ако јој се одзове какви спољашњи заштитник, који би употребно силу противу царевине, онда ће већина с ове и с оне стране бити толико јака да одбије такав атентат, тим пре што јој за дејима стоји такави савезник који ће нападнутом у помоћ притећи, вели „П. Лојд.“

Или другим речма рећи, чујете ви Славени, ако нећете играти ко што ми свирамо, ми ћемо пустити Бизмарка да вас увати за чеперак!

Па није само тога доста, већ Андрашија сад мисли привести у дело и оне санове о великом Мађарорсагу, јер „П. Наplo“ вели „према Немачкој морају се још даље развијати пријатељски одношаји такође према Италији, у одношењу према Француској више од симпатисања с тим великим народом не може ништа чинити, једино у источној политици ваља да се развије његова (Андрашијева) творачка радња.

Такова ће бити политика грофа са вешала,

а како ћемо се ми спровођу тога понашати поба-
за ћемо другом приликом.

Славени у Аустрији ваљају сад терати клин
у заједничком раду ваља да парализују умишља-
је Авдранш јеве, јер се он у прогонству закleo
да ће осветити Вилагош.

Зар му сад није дошла прилика?

Бајст — Авдраншја са досадашњом полити-
ком ископали су гроб Аустрији, а гробу са ве-
шала паде у део да је у гроб положи, само ва-
ља да зна да ће очајни самртник Аустрија по-
вући собом и Мађарорсаг, а славенски народи
знаће им одпевати достојну песму.

ДО П И С И.

НОВИ САД, 14. Новембра. — Пошто увиђам
да вам редко или готово никад из ових крајева
Српства пишу, то сам пакао, да вам се ушледа тога
са неколико ријечи јавим. Сваки час пам ваш
цели лист доноси грозне и немиле гласове,
који се понајвише односе на браћу нашу у Тур-
ској, којих се вапаји до неба чују, шта више већ
и самом Богу додијаше. Нама је тешко и сра-
мота нас је као Србина, чад чујемо да раја
рођена наша браћа подноси оно, што ниједна
животиња до данас подносила није, оно велим,
што данас није им за невину животињу, „то је
данас за јадну рају“. Па ми зар можемо, зар
наш образ и српско име подноси и мирним о-
чиња зар можемо гледати нечовечна безакоња,
која се сваки час пад главом наше раје збивају?...

Нама је тешко и немилу, кад чујемо и кад
по свим новинама читамо, за нечовечна дела,
која раја од нечовечни Турака подноси. Али и
сами немамо онолико слободе, како би већ могли
нашој браћи помоћи и изчупати их из чељустни
ненасићене, опојене, турске „славе“. Не можемо
им велим помоћи, онако, као што потицу мисао
ове речи иште, јер смо и сами притиснути и
потчињени „културтрегерима“, и сами имамо још
да у многим „борбама“ мејдан одржимо.

„Свака сила за времена, а невоља редом
иде“.

Доћи ће велим и ту је онај тренут када ће
и „културтрегери“ и нечовечни Турци у бездан
се сурвати, код кога се већ надвирују и брипу
се, како ће им бити и како проћи кад им нога
оклизне а чељустни бездна прогута.

Ту је, није далеко, пошљедње је вријеме,
јер су „наши господари“ већ постигли негативан
врхунац славе своје.

На жалост и несрећу нашу поцјепасмо се и
удалисмо један од другог, те тако не можемо
братским договором заједнички ударити и обори-
ти душмане наше, који нису као људи или су
већином народи верварски: Манголи-Хуни
или Турци. Па ма да смо и поцјепани, то о-
стаје мисао и тежња неразделања, тежња и ми-
сао за ослобођењем васцјелога бједнога Српства.

Она браћа, која су толико сретна да су
тужној и невољној раји понајближи и који сваки
час са њима у додир долазе, пека им реку и
пека их теше, да није српски дух и тежња
за ослобођењем изумрла, — ма да се Турци
и „Хуни“ старате та два „српства“ им одузети;
пека им реку велим, да није српски дух и тежња
за ослобођењем ни у једном крају поцјепаног
Српства изумрла, изгубила се; пека им говоре
да је близу и већ ту, онај тренут, кад ће вас-
цјело Српству синути слободан дан; где ће
сваки бити слободан, у потпуном смислу речи,
ће му неће господарити Туре или „лажни“ тако
рећи закони, који са свим друге пишу и налажу,
т. ј. онда ако они буду служили у каквом слу-
чају на корист и интересе Србину, што је врло
ретко. За „Србина“ и „Каурива“ веле, нема
закона. О том ми није нужно више говорити,
јер је ствар већином позната: да се Србин већ
више не сматра за човјека и за онај народ који
би могао бити успоређен са осталим слободним
народима“.

Нека се теше, јер им пеће Турци, који су
мало „утекли“ од Хуна-Монгола, са Муха-
медом и подумесеком судити.

Дакле и ми смо као бједна раја у бједи и
невољи, која нам долази од стране наших „добри
пријатеља“, — Хуна.

Сад ћу да заведем нешто, што је не давно
овђе у Новом Саду урађено и што је баш
добро дошло. Пре неколико недеља, као што сте
имали прилике чути, склопљен је овђе: поли-
тичан клуб — друштво, кога је намера и
правац да ради на политичном пољу, што се
већ јасно по назву самога друштва дознаје.
Познато је да су Мађари, ако смо што од владе
искали, одговарали, да то није жеља и воља

целога народа него само појединих људи. Том
сумњичењу или боље рећи том непоштењу мора
се на пут стати, и тим ћемо ми показати да је
све оно што се иште, да је народна воља, као
што то и досад беше, „по што су они били код
очију слепи“ или нису хтели да виде, јер им
њихов интерес недопушташе.

Дакле једна је од главних цели политич-
нога друштва, та, да Хуни увиде, да им се очи
отворе, да је све оно што се овђе ради, да то
све народ ради, и да све оно што се овђе иште
да цео народ иште а не поједини људи, као што
Мађари својом лукаштинском веле.

То није доста ако се само једно политично
друштво установи, него се намерава, да се та-
кова друштва по свим овдашњим крајевима по-
дигну.

Склопљено друштво достављено је влади до
знања и поднето је да се потврди и до данас
још нема одговора. Али на сваки начин да ће
се пропустити, пошто већ и у самој Мађарској
такова друштва постоје, па по том, ако би нам
они забранили, онда су заиста гори од Азијата.

Фрушкогорац.

ЦАРИГРАД, 12. Новембра. — Ево ме опет,
да вам се из Цариграда јавим. Допустите, да
вам кажем коју, како сам се осјетио дошавши у
овај велики град. Ко није давно у Стамбол до-
лазио, тај би га сада слабо и познао, толико је
оп изгубио од својега оријенталног изгледа. Не-
кадашње његове прљаве, тијесне и изкривудане
улице данас су замјењене ширијем, правилијем
кадрмисанијем улицама или пространијем
пјацима. Друштво ково-гвозденог пута

јавно је потпомогло овоме побољшању, продирући
ход својим путовима кроз предјеле градске, ће
су се путови наодили још у пуком првобитном
стању, а при томе подмирује важно средство брзог
саопштења, што је важан чинио у сваком ве-
ликом трговачком средишту. Истина је, да, од
кад је почела радити ова нова установа, дана
непролази без какве несреће, али то се дешава
на другијем мјестима, а неће код смегенијех
Турака. И при свој тој лијеној промјени, коју
поменух, ипак ме нека туга тавну гледајући ве-
лики Стамбул, јер мишљах како је ипак све то
жалосно према ономе што би Цариград могао
бити и што би био са својим дивнијем положа-
јем да није пао у азијатске руке. А још већи
бол осјетих када се сјетих, да одавде излећу
толики јади, који ми толику браћу угњетавају и
утамањују. Но и то осјећање ублажих помисљу,
да нећемо још дуго чекати, када ће опет часни
крст засјати на мјесто данашњег тамнога по-
лумјесеца!...

Увјерен сам да је већ и до вас допра-
хука и бука о турскијем реформама, па за то
узгред да вам и о њима што проговорим.

Познато је свакоме, да се султан ни о чему
не брине, али се за то опет каже, да је његова
пајвећа брига добро наоружање труде државе
његове. Но као што је та брига невидљива, тако
је исто и то наоружање, осим ако неће кога
заслијепити онијех 14 околицница у дивном Бос-
фору, које су доиста споља лијепе, само ако су
још и изнутра добре и ако имају способне људе
за управитеље њихове. Видио сам у Цариграду
и сухопутну војску, која је прилично одјевена,
али то ће, чини ми се, бити више ради Рамаза-
на, јер је познато, да су иначе војници турски
праве одрпанице. Као нешто особито важно
трубе турски пријатељи то, што је простом во-
јнику повисена мјесечна плата са 5 гроша, но
како сам ја разумно, то је за то, што има већ
седамнајест мјесеци, да није ниједан видио ца-
реве паре. Напријед може сваки бити увјерен,
да је та повишица привремена, јер велики везир,
који је ударио у безобзирну штедњу, наћи ће
брзо, да је и то излишно. Кажу доиста да се
пови везир јако труди, да новчано стање Турске,
у ред доведе. Због тога многе чиновнике отпушта и
многима плату смањује. Ово није рђаво, јер ће се
нека пара више прикупити у касу, а чиновница
се не чини никаква штета, јер ће они од јаднога
народа то накнадити, а то им велики везир не
забрањује, нити би га они слушали у томе. И
Султан је од своје стране од свога годишњег
прихода уступио каси 40 милиона гроша.

По овоме мислио би човјек невјешт, да се
с овим доиста иде у Турској на боље, аљ вје-
рујте, да у то ни сами Турски државници не
вјерују, и да је то само свијета ради с једне стра-
не, а с друге то је трзавица у пошљедњем часу
живота.

Сад о другоме.

Тај други важнији предмет о којем хоћу,
да вам пишем јест велико умножење њемачког

елемента у овој земљи. — Кроз пространу Стам-
бул крочит не можете што се натакнути нећеш
на какво плаво чедо велике Њемачке. — Право
рећи, ако искључимо Ирску у Јевропи и нема
народа који је мање од њемачког попешен, сво-
јој родној земљи а силније наклоњен изсељењу
из ње; и знаменито је то, што најздравија и
најкрепча и не само убога већ и богата врста
људи с најкрајним нехајством оставља своју родну
за туђу непознату земљу. — Ово бјегство из
Њемачке започело је јошг 1826 год. и приције-
ло је не мали прилог у насељењу Америке. — У
1860 год. није више да се опи само к његоме
свијету упућују, а напротив и старој погранич-
ној Француској направиле свог корака и у годину
дана времена било је у овој пошљедњој до 85
хиљада населеника Њемаца. — Ово је исторички
факт којег треба да забиљежи сваки они који
жели разумјети њеке причине односе се ужас
поне рату 1870-71 год. и који жели уцијенити
политику подузетнога Бисмарка. — За вријеме
Садове Француска је бројила 106 хиљада шваб-
ских свитача, и две трећине њих били су људи
знатног разума и заузимали су већ важне служ-
бе. — Насрнуће њемачко на Француску у по-
вјесницу мора бити записано као веома ријетки
догађај, јер народ који није ни мало понешен
за своју домовину надвладао је најпатриотични
народ, Французе, и то на његовом земљишту.

Могло би се промислити, да је с копцем
рата, вончила и наклоност к скитању, и да Шва-
бе гордећи се својим побједама и користи коју
су извукли, остали би у напријед на својој кући.
Али у пркос тако праведног предлогања
догађа се противно. — Размањени Бисмарк
рекао би предвиђа да Америка није залог за
њемачке зубе: с Француском може бити мисли
да је већ свршио, за но се је сада окренуо на
масни залог на биједну земљу Славијанску. —
На Балкану населило се је досле око 50 хи-
љада културтрегера и говори се да је намјера
допустити њихов број до 300 хиљада; Босну и
Херцеговину очекује иста судба. — Балкан пак
од Црног до Јадранског мора, недавно је забл-
жежен будућом границом великог њемачког ца-
рства. — Само се собом каже да је у томе и
Аустро-Венгија заузета, ваља у сљедство га-
штајнског договора (?!) Бајст и Авдранш ура-
дили су с њоме оно што неке мајке сликкарнице
ураде са својим кћеркама вукући их тамо и
амо и губећи им мало по мало поштење доволно
ако им сахране цјелоћу. — У најпошљедње ври-
јеме Аустрија је још једном доказала својему
народу колико се могу ослопити на њену цар-
ску ријеч. — Пошто је посковали Чехе, све од
једном одбија њихова питања. — Морао би знати
да у једној мозанческој државо састављеној из
разних и отличних народа, бјеснило је паметати
једно племе над другим. — Ваља је забора-
вила да њено упорство сљедовати овим путем,
повело ју је управо под Садову, јер да Чесп и
Мађари нијесу интересовани били у поражењу
Аустрије ствари би може бити другчије обршиле
биле. Гаштајн је и пријед зло уродно, хај да
видимо, како ће сада!

Хохенварт је пао, и ово је девето миш-
старство од Октобра 1860 год. Сваки је од њих
настојао да разријеша питање и ниједан није
успјео. — Можда ће њихов нашљедник; али
који ће то он бити? Брзојав је дошло нека и-
мена која нас загнаше с мисли неколико година
натраг. — Шмерлинг, Келерсперг, Аусерсперг,
сва три ваљати људи, али да се је и разбио
њихов калуп напредак неби ништа изгубио, али
Аустрија је изгубила своју стару моћ, моћ до-
бивену злочинством; злочинством издржана не
може дује трајати јер је обтерећена мржњом
народа и проклетством Божјим. Али да се вр-
немо на први предмет. — Њемачка пошлава на
балканском полуострву захтјева озбиљну пажњу
славјанског свијета, и они који су звати на кор-
мило наше народне ствари, неће презиру пред-
мет, тим боље што је давно познато да Швабе
ђегоћ се настане било поособ или у друштву о-
бикиновено успјевају, с бог што имају при себи
оно што мало који други народ има т. ј. трије-
ливост, ред, вјештину посала и јединство међу
собом и поред тога веома риједко или никада
не уступају од онога што једном заврте у ња-
ховој древној тивки.

Бечка „Н. П. Преса“ телеграфичне овде да
Русија подиже подкрепљења на аустријској гра-
ници. — Вјеројатно то ће бити видио Авдранш
из свога телескопа. — Бајст је вазда настојао
да би с киме кавгу зајест, а његов је пријемник
јавно да ће се строго држати политичке Бајстове.
— Срећна им работа. —

Царским указом уништен је дорпастски ње-

мачки универзитет а у Вијени заводи се руски. — Руси су немачки доста учили, вријеме је да и Ђемци почну руски учити. —

Осталога оде нема ништа да се јави, кромје тога да колера мало по мало свој арач узима, и сад о рамазану и по обилнији. али овде се не може знати истинито баш по колико их умире, са свијем тијем по 50 можем уписати сваки дан, и то није много у овако насељени град. — Заборавих најважније. — Говори се да Махмуд наша кани дочепати до Вакужа, црковно имање, које је јако обилно. — Предузеће је тешко, али ако за руком пође, задјечит ће многе државне ране с овим благом. —

Паншљедку говори се ође о некој препаци што се тиче султанаова пријестола. Мисао је, каже се, султанаова и вој су противни скоро сви миштри. Остане ли дакле султан при својме, онда се могу од туда велике унутрашње невоље породити. Но о томе, други пут, када ћу вам више што моћи јавити.

ЦЕТИЊЕ, 4. Децембра. — Нег. Св. кнез Никола вратио се у прошлу неђељу из Брда на Цетиње.

— 3. Дек. — Прошлијех дана одпутовао је руски консул у Дубровнику, г. Јонин, у Петроград, добивши одпуст на дуже вријеме. За вријеме одсуства његова заступаће га г. Нларкол, руски консул из Мостара, који се већ премјестио у Дубровник. Са г. Јониним отишао је у Петроград и госп. Божо Петровић, председник сената, који је одавно желио тај пут предузети и по крштењу паншљедника црногорског мислио је извјесно поћи са г. грофом Толстојом, али га задржаше друге околности. Као што чујемо г. председник ће провести у Петрограду и у Москви дуже времена, можда и цијелу зиму.

— 4. Дек. — Цијеле оне неђеље траје код нас необична зима, а у прошли четвртак бјеше тако јака, да се најстарији људи несјећају, да је икада такве било на Цетињу.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

Аустријске ствари више од свију занимају сав свијет. Ни самој трулој Турској није се толико пријех слућта за овако кратко вријеме прорекло колико тој држави. Почетак је ове кризе осујећени покушај поравнања с Чесима, с чиме се чешки листови још баве. Тако „Покрок“ каже да је поравнање оборило највише лукавство пруско и равнодушност Русије, а уз то њемачка, мађарска, пољска и руска дипломатија трудиле су се заједно, да осујете ту мисао самога цара. И сами Срби, вели „Покрок“, радују се, што поравнање није постигнуто, јер уређена Аустрија осујетила би српске планове. Па шта шљедује из тога? пита исти лист. Ништа друго, вели, него, да је највећи непријатељ поравнања (Андрашија) у исто вријеме и први савезник панславизма. Наравно нехотични.

Што се тиче одношаја Аустро-Угарске према Русији ушљед тијех догађаја, само се једно мишљење чује, а то је, да између обе државе може лако доћи до сукоба. И сами руски листови тога су мишљења. „Голос“ орган ратнога министра Милутина доноси у својме броју од 17. пр. м. један огроман и жесток чланак против Аустро-Угарске. У истоме чланку изјављује се, да у Русији нема Аустрија баш никакве симпатије. Долазак Андрашија и Ауерсперга на мјесто Бајста и Келерсперга није само промјена личности, него то значи праву промјену унутрашње и спољашње политике, и то је прави државни удар са оном политичном суровошћу која се у свијема дјелима мађарскога карактера показује. Са Андрашијем учинила је аустро-угарска политика један корак напријед на путу помађарења аустријске политике. Мађари нијесу ни у вријеме Матије Корвина и Лајоша великога већу политичку ролу играли него сада. За тијем помиње „Голос“, како су се народности у Угарској обрадовале због одласка Андрашијева, јер је он угушивао сваку опозицију и онда долази на бесједу Андрашијеву у мађ. сабору, коју је говорио при одласку својме и коју „Голос“ сматра као објаву рата Словенима. Русија је у свако доба, вели и ријечу и дједом показивала мирољубиву политику, по сусјед невин увијек је непријатељски изазиваше. А шта ће бити, ако Русија те претње озбиљно узме и прихвати се оружја, да преухитри непријатељски нападај? За тијем изјављује „Го-

лос“, да се Андрашија не вара, што пребације Русији да је наклењена Чесима. У Русији је јако омиљен рат, који би се предузео у заштиту западнијех Словена. Било би јако жалостно, ако Русија буде приморана на таков рат. „Али ако се тај крвави догађај не може избјећи, ако је Беч много штошта заборавио, ми незаборављамо нашу погрјешку, што смо ми Беч спасли!

Тако говори тај подуванични лист руски, који је морао непријатно потрести званичне уши у Бечу и Пешти.

Француска са својим унутрашњим редом још се не може похвалити. Бонапартисте живо раде за повратак на пријесто. Орлеанци стоје још боље. Принчеви Жанвил и Аумон забрањени су за скупштинаре, али још нијесу ушли у скупштину. Пошљедњи добио је из свога бирачког округа адресу повјерења са 37,000 потписа, гдје га моле, да уђе у скупштину. Принц је показао то писмо Тјеру, председнику републике и овај га је склоновио, да још не долази у скупштину, јер ипаче неће моћи гласати за укинуће закона о прогунству Орлеанаца. И принц је одмах председнику скупштине положио свој мандат, јер је увјерен да ће при новом избору бити онет изабран.

Опозиција је држала збор у којем је закључила да предложи скупштини, да се иста што прије премјести у Париз из Версаља.

Француски листови јављају, да ће председник републике ових дана читати своју посланицу у скупштини, али да ће мимоћи све што се устава тиче, а говорити само о административним питањима. Ваља примјетити, да се још једнако сумња, да Тјер мисли озбиљно одржати републику.

Погубљене трију осујећенијех комунаца изазвало је велико огорчење и у Француској и ван ње. Особито се показује велико саучешће према даровитом, младом и невином Роселу. Исто тако и према познатоме адвокату и pjesнику Кремију, који је ових дана у Версаљу стрељан. Он је јуначки погинуо. На самоме губилишту написао је још једну цјесму. И онда је сам викинуо војницима; „Пали! Живица репуб...“ Још није ни изговорио ријеч и већ је пао мртав. Због ових жртава имаће Тјерова влада прије а послје великијех неприлика.

Значајна је новост из Париза још и та, да је аустријски посланик кнез Метерних дао оставку и то ушљед доласка Андрашијева на чело министарства. Он је хтјео још под Бајстом да да оставку, но Бајст га је задржао, а сада, када је овај пао није хтјео више ни једнога часа остати. У једноме вишем кругу изразио се Метерних овако о Андрашији: „Гдје се вратолазно ради, ту престаје дипломатија“. Андрашија је међу тијем пустио своје плаћене листове, да трубе, да је Метерних морао отступити за то, што није облужбена личност ни у Берлину, ни у Бечу ни у Пешти. Метерних је служио у Паризу од године 1862 као заступник аустријски.

Њемачка војена управа у овиме францускијем областима, ће су Французи поубијали њеке њемачке војнике, прогласила је пријек суд.

Италијанско министарство још се није сложило што се тиче закона о укинућу религиозни друштава и црквени добара.

Шпански листови говоре врло озбиљно о стрву Куби. Био се разно глас, да ће Инглешка и Америка с оружјем интервенирати пошто шпанска влада не може да придобије Кубу. Из Њу-Јорка јављају међутијем, да ће американска флота доћи под Кубу, и то не из непријатељства према Шпанији, него да заштити американске интересе.

У Мексику је букнула жестока буна и постаје све опаснија. Повод буне је нови избор Јуареца за председника и ако је исти са свијем законито на ново изабран и у колегијуму бирача и у скупштини.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Погубљени су) чланови паршке комуне Росел, Фере и Буржоа, 16 Новембра на саторијском тргу у Версаљу. За извршење пресуде бјеше већ у понедељак све спремно, а у уторак у јутру свршило се. Буржоа дознаде први, да му се приближује пошљедњи час, јер већ у 4 уре изведен из свога затвора. Повјереници сигурности неодадше му ни једне ријечи, али се он одмах досјетио, и рече им: „Знам ја о чему се ради, дајте ми један цигар.“

Росел, млад, изабран чојек, бивши капетан у војсци, провео је пошљедне уре у станици 8., гдје су га били преејстали, у дубовом сну. И тек се пробудио, када је к њему дошао брџић његов Алберт Жол. „А, ви сте, рече ива ста.“ Дакле данас ћу свршиги. „Да, мој пријатељу,“ одговори Жол. „Е нека буде, кад мора бити.“ У пет ура био је већ обучен у сурју одјећу и мрву горњу хаљину. Окрепив се к Жолу и одазив му на лицу, да је ганут и узрујан, спусти му се у паручје и рече: „Опрости ми драги пријатељу, што сам вам толико тужну ствар повјерио.“ Тај час ступи протестански пастор Паса у собу и клењу с Роселом крај постеље задњом молитви.

Феру приоцише од приљвке у исто вријеме кад и Роселу. Једнијем скоком тргне се из постеље, а свештеник затвора вађе га још подунага. „Ево ме, мој синко, да вам принесем пошљедњу утјеху. Хоћете ли је послушати?“ „Зар одмах? Та није силе, најпрећу се обући“, одговори Фере. И Фере (бивши делегат за општу сигурност) принали са свијем снокојом дугар и поче се тако помњиво облачити, као да ће на оглед. То је трајало по сата. Уз то се разговарао с подворници затвора, нудио им цигара и толико развијао кокетерије према својој особи, колико систом брижљивошћу једва у када у највеселијој пригоди. Нутрашње узрујаности није ничи показао.

Буржоа заискао је вина и чајџу и пушећ кратио је вријеме.

Свапу дан. Има шест ура. Ескадрон епскога коњаништва стао пред тамницу, а бригада стражара мира сузбија искупљени свијет. У пол осам доћу кола, прата тамнице се отворе и Росел изиђе с Пастором Пасом. Оружник држи Роселову десницу заковану у лапац. Росел је суро одјевен, на глави му низак прн шепир, на оку лорњов. Погледа око себе као да његог тражи. Враташца се на коли заклоче, кола мукло скрипећи оду, а доћу друга и ето Буржоа. Накривно капу, пуши, уз њега иде свештеник, но он га скоро и неслупа. Задњи вађе Фере без свешеника. Одјевен је у црно, на глави му згуљван шепир, лице, по себи неугодно, гадна израза. На ријеч заповједника отисне се поворка, троја мртвачка кола скрипе у брзом касу.

На саторијском пољу стоји намјештена војска на четири стране. У осам сати загуће бубњеве, жалостан суровод дослје у сред четвороса. Уз муклу лупу бубњевах излазе осујећени из кола и ступају цврстијем кораком сваки својме ступцу. Ступци су 70 стопа један од другога. Бубња се непрестано. Росел стоји уз љези ступан. Пред њим дванајест војника из његове пуковнице. Буржоа је у среједи, а Фере на лијево. Мртва тишина притисла 6000 војника, што их окружавају. Читају се пресуде. Росел и Буржоа канда и неслупају. Фере пуши мирно као и прије. Доврши се и читање. Фере стоји цврсто као борих уз свој ступ, држећи се театрално. Чева и као да се врло чуди затезању којем је Росел узрок: На примједбу једнога вишег часника, да само смртни страх својих другова продужује, учини Росел као да се нагло одважно, свуче хитро горњу хаљину и баца шепир далеко од себе. Заповједник ступи натраг, подчасници спусте сабље, пушке прасну и — све је прошло. Росел је пао натрашке, као да га је гром ударио, ни макнуо. Буржоа и Фере умјерући трају собом. Буржоа притуче један војник, а Фере паде истом од задњег зрна.

Пет минута кашње врати се војска уз гласну свирку.

НОВОСТИ.

— Из Земуна телеграфисху „П. Лојду“, да је тамо приснио барон Хирш, познати предузимач грађења гвозденијех путова. Склапање уговора налази на велике тешкоће. Истоме листу јављају, да ће биоградско министарство отступити ушљед промјене спољне политике, но та ће вијест бити по свој прилици измишљена.

— Кнез Бизмарк, који је био јако ободно са свијем се опоравио.

— У бечкијем политичкијем круговима држе, да одношај Србије према Аустро-Угарској није тако рђав, као што га мађарски и њени други листови претстављају.

— Румунска влада спремида је законски предлог да га поднесе скупштини, по коме би се имала постојећа слободна штампа ограничити. Жалосна појава! Али и тој су влади слаби изгледи кад хоће да се утврди одузимањем слободне пароду.